

XX століття

Тадей Карабович

ПУБЛІКАЦІЇ ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ НА ТЛІ НЬЮ-ЙОРКСЬКОЇ ГРУПИ В ЕМІГРАЦІЙНОМУ ВИДАННІ “СЛОВО” (1962–1996)

У 1962–1996 рр. Емма Андієвська друкувалася в періодичному виданні української еміграції “Слово”. Для поетеси це був час важливих літературних контактів, зустрічей і обміну досвідом. Видання “Слово” мало своїх читачів і було важливим ідейним виданням української еміграції. Публікації Емми Андієвської несли свіжий подих поезії і заохочували до літературної дискусії. Періодичне видання “Слово” ставало для Емми Андієвської та Нью-Йоркської групи літературною альтернативою.

Ключові слова: поезія, українська еміграція, видання “Слово”, Нью-Йоркська група, культура, літературна альтернатива.

Tadey Karabovych. Emma Andiyevska's works in New York periodical “Slovo” (1962–1996) published by Ukrainian emigrants

Emma Andiyevska published her works in the Ukrainian emigre periodical “Slovo” from 1962 to 1996. It was important period for the writer and the periodical was helpful in getting literary contacts, organizing meetings etc. within Ukrainian community. Andiyevska's publications often inspired discussions on the themes of literature. “Slovo” offered Andiyevska and New York Group of Poets an alternative space for creative literary work.

Key words: poetry, Ukrainian emigration, “Slovo” journal, New York Group, culture, literary alternative.

Публікації Емми Андієвської на тлі Нью-Йоркської групи у еміграційному виданні “Слово” (1962–1996) займають важливе місце. Їх можна розглядати за літературознавчим принципом на тлі розвитку історії “Слова” як періодичного видання української еміграції, а також прочитувати як невід’ємну цілість Нью-Йоркської групи, представники котрої друкувалися у виданні Об’єднання Українських Письменників “Слово”.

Аналізом публікації Емми Андієвської на тлі Нью-Йоркської групи у еміграційному виданні “Слово” (1962–1996) досі ніхто не займався. Нью-Йоркська група у “Слові” друкувалася рідко, з огляду на власне видання “Нові поезії” та яскраву поетичну мову, якої не сприймали старші еміграційні представники української літератури на Заході [13, 71–77]. Тему варто розгорнути в контексті вибраних досліджень українських літературознавців та істориків літератури: О. Астаф’єва [6], В. Державина [2], Т. Карабовича [13], М. Ревакович [5; 7], М. Р. Стеха [9], та О. Шаф [12] і співторців Нью-Йоркської групи, які займалися літературною критикою – Б. Бойчука та Б. Рубчака [4].

Дослідимо важливість публікації творів Емми Андієвської у еміграційному виданні “Слово” на тлі літературних колег. Визначити творчий контекст поетеси з Нью-Йоркською групою у “Слові” – це повторити антропологічну схему за О. Астаф’євим [6] про творче українське середовище у Нью-Йорку, яке підтримувало та допомагало одне одному в еміграції. Емма Андієвська, хоча жила у Мюнхені, не відмовлялася від спільних проєктів та друкувалася у всіх виданнях та антологіях групи, зокрема і в еміграційному виданні “Слово”, де показала непересічний літературний талент [13, 71–77].

Українською еміграцією після Другої світової війни, наприкінці 1940-х і 1950-х рр. створено низку політичних, культурних, літературних і соціальних організацій. Після 1945 р. функціонувала організація під назвою МУР – Мистецький Український Рух. Організацію створено в окупаційній союзній зоні Німеччини, вона об'єднувала головні українські культурно-інтелектуальні еліти, що після закінчення війни, боячись більшовицьких репресій у Європі, емігрували до Канади (Улас Самчук) і США (Юрій Шевельов). З'явилася потреба впорядкувати статус організації, надати нову форму в умовах еміграційної стабільності у США, тому на неформальному з'їзді 26 червня 1954 р. засновано організацію Об'єднання Українських Письменників в Екзилі, на з'їзді 19 січня 1957 р. затверджено статут, форми діяльності та її територіальні межі [10, 169–228].

Насправді з цієї реорганізації МУР-у з'явилися дві найважливіші для еміграції українські організації, які мали формальний юридичний статус – Об'єднання Українських письменників в Екзилі та Об'єднання Мистців Українців в Америці. Ця організація в 1950-х рр. видавала в Філадельфії власний журнал “Нотатки з Мистецтва”, в якому друкувалися репродукції картин, критично-художні статті про культуру і мистецтво української еміграції в Америці. До головних діячів належали художники: Святослав Гординський, Яків Гніздовський, Петро Андрусів, Михайло Дмитренко, Василь Дорошенко, Петро Мегик, Стефан Рожок, Марія Струтинська і інші. [11, 5–10].

Об'єднання Українських Письменників в Екзилі створено 19 січня 1957 р. українськими письменниками старшого покоління. “Нью-Йоркська група” постала майже паралельно, в 1959 р. Існувала між Об'єднанням Українських Письменників в Екзилі та Нью-Йоркською групою спільність воєнного досвіду й еміграційної долі, хоч відрізняла їх ідеологічна незалежність та відмінні поетичні програми – віддалені один від одного, навіть протиставні. Нью-Йоркська група не сформувала літературного маніфесту, хоч її члени на організаційних зустрічах дискутували про це, посилаючись на власний пресовий орган, “Нові Поезії”, де друкували свої оригінальні твори. На першому еміграційному з'їзді Об'єднання Українських Письменників в Екзилі організатори прийняли до своєї організації членів Нью-Йоркської групи: Богдана Бойчука, Женю Васильківську, Богдана Рубчака і Юрія Тарнавського. Згодом, поштою, статут ОУП підписали Емма Андіївська і Віра Вовк, вони проживали за межами Нью-Йорку і з об'єктивних причин не могли взяти участі у організаційному зібранні об'єднання [10, 16–228].

У неформальній співпраці Нью-Йоркської групи з Об'єднанням Українських Письменників в Екзилі можна вирізнити три періоди діяльності пізнішого ОУП “Слово”: 1957–1975, 1975–1993 та 1993–1997. Ці періоди пов'язані з виданням власного літературного альманаху ОУП “Слово” та іншими еміграційними виданнями – “Нові Поезії” (щорічник Нью-Йоркської групи), “Сучасність” (щомісячник української еміграції).

В 1975 р. Об'єднання Українських Письменників в Екзилі перейменовано на Об'єднання Українських Письменників “Слово” (ОУП “Слово”). Головою організації був обраний Остап Тарнавський, письменник, літературний критик, автор спогадів “Літературний Львів 1939–1944” (1995). При зміні назви організації оновлено також статус Об'єднання та залучено до діяльності членів Нью-Йоркської групи – Віру Вовк, Богдана Бойчука, Емму Андіївську та Юрія Тарнавського [13, 71].

Співпраця Нью-Йоркської групи із Об'єднанням Українських Письменників “Слово” давала групі можливість друкувати власні твори у альманасі ОУП “Слово” та брати участь у житті літературної еміграції. Альманах “Слово”

не з'являвся так часто, як "Нові Поезії". Його перший номер вийшов 1962 р., останній (13-ий) в 1996 р. – за рік до ліквідації організації, однак мав безперервність публікації, що давала почуття існування літературного середовища та можливість публікувати найновіші твори. Нью-Йоркська група у "Слові" друкувалися рідко, це були невеликі добірки віршів, фрагменти прози, п'єси або літературна критика. До редколегії "Слова" як представника Нью-Йоркської групи запрошено тільки Богдана Бойчука, і, не дивлячись на зміни в складі редколегії, поет залишався його членом від першого по останній номер альманаху [13, 72].

Альманах "Слово" було поділено на п'ять розділів: літературу, мистецтво, критику, спогади та джерело-документальні матеріали. Отже, існувала можливість широкого літературного вислову на його сторінках. Нью-Йоркська група у 1960-х рр. реалізовувала свій творчий потенціал через театральну критику (Богдан Бойчук), драматургію та прозу (Віра Вовк, Емма Андієвська та Юрій Тарнавський).

Поява творів Емми Андієвської на сторінках альманаху "Слово" зумовлювалася відкритістю Остапа Тарнавського як головного редактора до текстів членів Нью-Йоркської групи. Він друкував не лише сонети Емми Андієвської чи вірші Віри Вовк, а й наймолодших літераторів, сформованих на еміграції, таких як поет Марко Царинник, чи дружбою зв'язаних з українською еміграцією, таких як поетеса Патриція Килина. Від 1962 до 1996 рр. на сторінках "Слова" формувалася думка про стан української літератури, її стилі та вподобання. Добірки творів, які публікувалися в альманасі, відображали історичні події, долі й досвід українців, кинутих напризволяще за кордон. Альманах давав образ метаморфози, якій підлягало українське письменницьке середовище в еміграції, розкривав особливості найбільшої еміграції українців у США та Канаді, а також у Бразилії (Віра Вовк) чи Європі (Емма Андієвська) [13, 73].

Альманах "Слово" залишався джерелом біографічних даних про авторів, в ньому друкувалися фактографічні і фотографічні матеріали, чого не було у "Нових Поезіях" чи інших рідкісних виданнях еміграції. В альманасі поряд поезії Емми Андієвської та Богдана Бойчука друкувалися твори Марка Царинника та Олега Коверки, поезії українських письменників 1930-х рр., пов'язаних з харківсько-київським літературним середовищем, поетів, які під час окупації України Німеччиною в 1941–1944 рр., вирішили емігрувати на Захід. Це були Яр Славутич, що від 1947 р. проживав у Канаді чи Дмитро Нитченко-Чуб з Австралії.

Літературний матеріал "Слова" був різноманітний і не завжди радикальний в сенсі авангарду, який пропонували члени Нью-Йоркської групи, особливо її лідери – Богдан Бойчук та Богдан Рубчак. Це видно з антології поезії "Координати" 1969 р., яка викликала в письменницькому середовищі еміграції гарячу літературну бурю. Редактори Богдан Бойчук та Богдан Рубчак сформувавши антологію за своїми естетичними вподобаннями, відкинули багато прізвищ, вважаючи декого з еміграційних літературних світил графоманами. В шостому номері "Слова", виданім у Торонто, з'явилася рецензія П. Кононенка "Два Богдани, два Богдани горох молотили", у якій автор, посилаючись на відому українську пісню, гостро критикує зміст антології "Координати", смаки редакторів, визнання ними схильність до модернізму і непростиме, за словами автора рецензії, фальшування письменницького середовища відповідно їхнім власним смакам. У восьмому номері "Слова" 1980 р. з'явилося продовження критики антології під образом лимерику "Богданіяна" авторства Сайгора (псевдонім Святослава Гординського): Поет Володимир Гаврилук переплутав у / своїй статті вірші Богдана Бойчука з / віршами Богдана Рубчака / Оце поет

Богдан Бойчук / Це – друг його Богдан Рубчак, / А Володимир – неборак / Поплутав їх: Богдан Бойчук / І друг його – Богдан Рубчук [8, 55]. Лимерик, отже, накреслює дискусію про напрямок еміграційної літератури. До цього питання повернувся Ігор Качуровський (1918–2013), пишучи в листі до Володимира Пилиповича: “А відносно двох Богданів, які складали “Координати”, то в тому часі, коли збирали матеріали для антології, ми з Борисем Олександровим говорили з ними, будучи в стані “холодної війни”. Бо з нашої творчості вибрали найслабші речі і передували їх іронічно-жартівливим коментарем” [13, 74]. Цей вислів поета і перекладача з Мюнхена слід узагальнити. Антологія “Координати” як авторська праця Богдана Бойчука та Богдана Рубчака показувала стиль окремих авторів, їхній літературний стан, а також ширше демонструвала міфічний спосіб мислення поетів-емігрантів. У певному сенсі віддзеркалювала тематику альманаху “Слово”, різноманітну й багатогранну. У змісті “Слова” видно приятельські стосунки в еміграційному середовищі письменників, швидкі відгуки на видавничий процес позитивними, рідше негативними, лимериками чи іншими літературними формами навіть на дуже слабкі твори.

В третьому номері “Слова” за 1968 р. вміщено вірш Юрія Коломийця “Посів стін”, присвячений Еммі Андіївській. Юрій Коломиєць – ровесник поетеси, виходець зі Сходу України, як і вона. Вірш має форму виразної нарації, написаний з еміграційної перспективи, здалека від батьківщин обидвох письменників, близьких між собою та одночасно віддалених в духовному сенсі, розкриває місце поетичного єднання: По очах / посіялись шпалери / рівною Еммою, / рибами / і людьми з ребра, / тонкими лініями. / На коловорот / стін, / на веселі віконниці / вій / добрим словом / сідають вірші, / довгожданною птицею. / І хочеться йти / стрімголов / за добром вуха. / хочеться в безвість / іти / і шукати вишневого / слуху. / На очах / уночі / сходять шпалери / знайдених словом, / як з-під довгих / зим / озими втіха. (“Посів стін”) [8, 245].

Вже в першому випуску альманаху “Слово” за 1962 р. були вміщені вірші двох членів Нью-Йоркської групи. Друк творів показував видатний творчий пошук різних поетичних індивідуальностей. Це були твори Патриції Килини (С. 216), для якої література була формою існування, та вірші аналітика поезії Богдана Рубчака (С. 217-218), в якого архетипна неоднозначність на початках 1960-х рр. була змішана з психоаналізом власної особистості.

Щойно у третьому номері альманаху “Слово” за 1968 р. презентовано вірші Емми Андіївської та інших членів Нью-Йоркської групи. Творчість Емми Андіївської подано поемою “Краєвид кажана втілений у птаха” та віршем “Наближення” (С. 199-200), Богдана Рубчака “Монолог Кептена Ейбеха”, “Мадригал” (С. 78-80), Богдана Бойчука “Подорож з учителем” (уривок з поеми, С. 169-171), Юрія Тарнавського “Тиша” (С. 172), Патриції Килини “Літній грім” (С. 201), Юрія Коломийця “У домі блаженних”, “Посів стін” (вірш, присвячений Еммі Андіївській), “Говіння” (С. 244-246), Олега Коверки “Шторм наближається”, “Після бурі”, “Суботнє змертвіння” (С. 256-257) і Марка Царинника “Зі щоденника”: “Неділя”, “Аварія”, “Брудна рука”, “Я їв поезію” (С. 259-68). Розміщено також п’єсу Віри Вовк “Смішний Святий” (С. 115-144) [1, 539-571]. У відділі літературної критики – есе Богдана Бойчука “Євген Маланюк і його доба” (С.368-375) [13, 76].

Ця багатогранна презентація творчості Емми Андіївської та Нью-Йоркської групи в альманасі звертала увагу на феномен групи. У цій публікації, зокрема, було залучено до Нью-Йоркської групи Юрія Коломийця, Олега Коверка та Марка Царинника. В історії альманаху “Слово” це була найбільша презентація всіх членів Нью-Йоркської групи, зокрема й Емми Андіївської.

У третьому альманасі “Слова” за 1973 р. подано вірші Емми Андієвської зі збірки “Наука про землю”. Щойно в сьомому виданні за 1978 р. опубліковано кілька творів Емми Андієвської та переклади Віри Вовк. Ця публікація творів Емми Андієвської за сприяння Остапа Тарнавського становить своєрідне вирізнення поетеси серед інших членів Нью-Йоркської групи. Відомо, що Віра Вовк товаришувала з подружжям Тарнавських, існують літературні твори з взаємними присвятами поетес Марти Тарнавської та Віри Вовк.

Принагідні публікації членів Нью-Йоркської групи в 1990-х рр. були пов’язані з перенесенням редакції альманаху “Слова” до Канади. Ці роки для Нью-Йоркської групи були періодом формальної кризи існування, тому письменники видавали власні збірки поезій або прози і не витрачали енергії на розміщення своїх творів у пресі чи альманахах. Інтенсивна професійна робота в найбільш активний період життя для Емми Андієвської, Віри Вовк, Богдана Бойчука або Юрія Тарнавського означала ослаблення літературних контактів. Протягом цього періоду Емма Андієвська оселилася в Мюнхені і не мала прямого контакту з групою. Жень Васильківська та Патриція Килина взагалі перестали писати [13, 71-77].

Останні два випуски альманаху “Слово” за 1990 рік (№12) і 1996 (№13) під редакцією Олега Зуєвського в Торонто не публікували віршів Емми Андієвської та Нью-Йоркської групи. Винятком стали твори Віри Вовк, які в “Слові” за 1996 р. були опубліковані як фрагмент її збірки віршів “Жіночі Маски” (1993): “Еврідіка”, “Кірке”, “Соломія”, “Самаритянка”, “Єлизавета Католицька”, “Ванда”, “Джувль’етта” та “Порція” (С. 15-19). Ці вірші були опубліковані невдовзі у вибраних поезіях Віри Вовк у збірці “Поезії” (Видавництво Родовід) у Києві 2000 року, (С. 273-310).

Зміст альманаху “Слово” протягом його існування яскраво висвітлює різноманітність українського письменницького середовища в еміграції. Він також засвідчує, що автори альманаху “Слово”, Емма Андієвська та члени Нью-Йоркської групи, хоча не були на його сторінках пріоритетними, відіграли важливу роль у літературній історії видання.

У свідомості української еміграції, читачів альманаху “Слово”, залишилися авторські добірки Емми Андієвської та членів Нью-Йоркської групи. На тлі творчості старшого покоління, або номінальних членів “Слова” Остапа Тарнавського, Яра Славутича, Дмитра Нитченка, Марти Тарнавської, Ліди Палій, твори Емми Андієвської та членів Нью-Йоркської групи звучать свіжо та неповторно. Звернула на це увагу Марія Ревакович [5] пишучи, що в альманасі “Слово” стикаємося з літературною історією української еміграції і автономією творів Емми Андієвської та інших членів Нью-Йоркської групи. Одним із основних факторів, що визначають оцю автономію, виступає переконання, що в житті авторів альманаху особисті питання сплетено з політикою, отже, це не тільки їхні приватні питання, а й загальні.

Емма Андієвська в альманасі “Слово” в якомусь сенсі зіткнулася з авторською чутливістю до навколишнього світу та з реаліями еміграції. Це знайшло своє відображення особливо в її сонетах – творах з помітним безчасовим автобіографізмом. Про це свідчать також твори Віри Вовк, Богдана Бойчука, Юрія Тарнавського, друковані у виданні “Слова” поруч творчості Емми Андієвської [13, 71-77].

Твори Емми Андієвської та Нью-Йоркської групи, як правило, багатозначні, але відрізняються один від одного більш вільною конструкцією, відсутністю чітко позначених кульмінацій або наявністю додаткових сенсів. Вони сучасні й нерідко опинялися поза схемою еміграційного дискурсу, утворювали-бо рід рамоквих композицій, де нараторські знаки позначалися системним змістом

оповідання або розповіддю ситуації. Важливу роль у сприйнятті читання Емми Андієвської та Нью-Йоркської групи в альманасі “Слово” відіграло чітке уявлення про власні літературні твори, вирізнені в пізнанні історичної традиції через її реконструкції та вигадані уявлення.

Недолік у тому, що в жодному з номерів альманаху “Слово” не вміщено аналітичних і літературних статей про творчість Емми Андієвської та феномен Нью-Йоркської групи, не знайдемо в альманасі сюрреалістичної прози чи пізніших, з 1980-90-х рр., абстрактних сонетів Емми Андієвської. Це стосується творів Юрія Тарнавського та ліричних віршів і мемуарів Богдана Бойчука. В історії української еміграції є елементи, які не можуть бути проігноровані, тому що мають свою вагу незалежно від перспективи бачення – антропологічної чи літературознавчої.

Досвід літературної співпраці Емми Андієвської і Нью-Йоркської групи з альманахом “Слово” був потрібним. В 1990-х рр. письменники-емігранти, зокрема редактори альманаху “Слово”, члени Нью-Йоркської групи, як і Емма Андієвська, почали публікувати свої твори в літературних журналах України – повільно заповнювати інформаційну прогалину України про літературне еміграційне середовище. Згадаймо публікації у Львові та Києві творів Остапа Тарнавського, Ліди Палій, Марти Тарнавської, а серед членів Нью-Йоркської групи – Емми Андієвської, Богдана Бойчука, Патриції Килини, Богдана Рубчака, Юрія Тарнавського, Віри Вовк і молодших Романа Бобовала, Марії Ревакович. Варто навіть зазначити контекст альманаху “Слово” – дві антології Нью-Йоркської групи Олександра Астаф’єва 2003 р. [6] та Марії Ревакович 2005 р. [5], що значно змінили інформаційний погляд на літературний дискурс Нью-Йоркської групи в Україні. Літературознавчі дослідження Олександра Астаф’єва та Марії Ревакович про Нью-Йоркську групу сприяли поверненню еміграційних творів до свідомості читачів України [13, 77].

ЛІТЕРАТУРА

1. *Близнята* ще зустрінуться. Антологія драматургії української діаспори [Текст] / Упор. та автор передм. Лариса Залеська-Онишкевич. – Київ; Львів: Час, 1997. – С. 539-571.
2. *Державин В.* Поезія Емми Андієвської // *Кур’єр* Кривбасу. – 2004. – № 170. (січень) – С. 99.
3. *Кононенко П.* Два Богдани, два Богдани горох молотили... (спізнена рецензія на потенційно важливу, але свідомо викривлену публікацію. “Координати”, антологія сучасної української поезії на Заході, “Сучасність”, 1969) // *Слово*. – Торонто, Канада. – 1977. – № 6. – С. 281-286.
4. “*Координати*”. Антологія сучасної української поезії на заході [Текст] / Упоряд. Б. Бойчук, Б. Рубчак: В 2 т. – Т.1. Нью-Йорк-Мюнхен: “Сучасність”, 1962. – С. 361-362.
5. “*Півстоліття* напівтиші”. Антологія поезії Нью-Йоркської групи [Текст] / Упоряд. М. Ревакович. – Київ: Факт, 2005. – С. 32-33.
6. *Поети “Нью-Йоркської групи”*: Антологія [Текст] / Упоряд. О. Г. Астаф’єв. – Харків: Ранок, 2003. – 288 с.
7. *Ревакович М.* Дещо про Нью-Йоркську групу // “*Світо-вид*”. – № 2(23), Київ; Нью-Йорк, 1996. – С. 102-110.
8. *Сайгоф* [Святослав Гординський]. Богданіяна // “*Слово*”. – Едмонтон, Канада. – 1980 – № 8. – С. 55.
9. *Стех М. Р.* “Іншим обличчям в потойбік... – поезія і проза Емми Андієвської // *Кур’єр* Кривбасу. – 2004. – № 170. (січень) – С. 82.
10. *Тарнавський О.* Об’єднання українських письменників “Слово” // “Слово”. – 1990. – № 12. – С. 169-228.
11. *Тарнавський О.* 50 років боротьби за свободу мистецтва, // *Нотатки з Мистецтва*. – 1968. – № 7. – С. 5-10.
12. *Шаф О.* Сонет Емми Андієвської в західноєвропейському контексті [Текст]: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01; Дніпропетровський національний ун-т. – Дніпропетровськ, 2007. – 21 с.
13. *Karabowicz T.* “Grupa Nowojorska”. Drogi i rozdroża ukraińskiej literatury emigracyjnej po 1959 roku. – Lublin: Episteme, 2014. – S. 71-77.

Отримано 26 квітня 2016 р.

м. Люблін, Польща

